

Περιεχόμενα

Πρόλογος 17
Σημείωμα του Επιστημονικού Επιμελητή 19

ΜΕΡΟΣ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Μάθηση: Ορισμός, Αρχές και Θεωρίες 25

Η σημασία της μάθησης 26

Ορίζοντας τη μάθηση 28

Καθορίζοντας πότε συντελείται η μάθηση 28

Τύποι έρευνας για τη μάθηση 29

Μαθαίνοντας αρχές και θεωρίες 30

*Πώς εξελίχθηκαν οι θεωρίες
της μάθησης με το πέρασμα του χρόνου 30*

Πλεονεκτήματα των θεωριών 32

Πιθανά μειονεκτήματα των θεωριών 34

Μία άποψη περί αρχών και θεωριών 34

Εφαρμόζοντας τις γνώσεις μας
για τη μάθηση στη διδακτική πράξη 35

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ 35

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Το Νευρικό Σύστημα και η Μάθηση 37

Βασικές δομικές μονάδες
του νευρικού συστήματος του ανθρώπου 39

Νευρώνες 39

Συνάψεις 40

Νευρολογιακά κύτταρα 41

Δομές και λειτουργίες του εγκεφάλου 41

Μέθοδοι στην έρευνα του εγκεφάλου 41

Τα μέρη του εγκεφάλου 43

Το αριστερό

και το δεξί ημισφαίριο του εγκεφάλου 45

Διασύνδεση των εγκεφαλικών δομών 46

Ανάπτυξη του εγκεφάλου 46

Προγεννητική ανάπτυξη 46

*Ανάπτυξη κατά τη βρεφική ηλικία
και την πρώιμη παιδική ηλικία 47*

*Ανάπτυξη κατά τη μέση παιδική ηλικία,
την εφηβεία και την ενήλικη ζωή 48*

*Παράγοντες που επηρεάζουν
την ανάπτυξη του εγκεφάλου 49*

*Σε ποιον βαθμό υπάρχουν κρίσιμες
ή ευαίσθητες περίοδοι
στην ανάπτυξη του εγκεφάλου; 50*

*Σε ποιον βαθμό είναι ο εγκέφαλος
«προγραμματισμένος» να γνωρίζει
και να μαθαίνει πράγματα; 52*

Η νευρολογική βάση της μάθησης 53

Εκπαιδευτικές επιπτώσεις
της έρευνας του εγκεφάλου 55

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 57

ΜΕΡΟΣ 2

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Συμπεριφορισμός 61

Βασικές θέσεις του συμπεριφορισμού 62

Κλασική εξαρτημένη μάθηση 64

Η κλασική εξάρτηση στην ανθρώπινη μάθηση 67

Φαινόμενα που απαντώνται συχνά στην κλασική εξαρτημένη μάθηση 68

Εξαιλείφοντας μη παραγωγικές εξαρτημένες αντιδράσεις 71

Συντελεστική εξαρτημένη μάθηση 73

Απαραίτητες συνθήκες για τη συντελεστική εξαρτημένη μάθηση 75

Συγκρίνοντας τη συντελεστική εξαρτημένη με την κλασική εξαρτημένη μάθηση 76

Μορφές που μπορεί να λάβει η ενίσχυση 77

Φαινόμενα που απαντώνται συχνά στη συντελεστική εξαρτημένη μάθηση 81

Συνέπειες των προγενόμενων ερεθισμάτων και αντιδράσεων στη συντελεστική εξαρτημένη μάθηση 88

Μάθηση αποφυγής 90

Τιμωρία 92

Δυνητικά αποτελεσματικές μορφές τιμωρίας 94

Αναποτελεσματικές μορφές τιμωρίας 96

Νόηση και κίνητρα στις συμπεριφοριστικές θεωρίες 97

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Εφαρμογή των Αρχών του Συμπεριφορισμού 101

Εφαρμόζοντας τις αρχές του συμπεριφορισμού στη διαχείριση της σχολικής τάξης 102

Καλλιεργώντας παραγωγικό κλίμα στην τάξη 103

Προβληματισμοί γύρω από τη χρήση της ενίσχυσης και της τιμωρίας στο περιβάλλον της τάξης 103

Χρησιμοποιώντας την ενίσχυση για την αύξηση των παραγωγικών συμπεριφορών 106

Στρατηγικές μείωσης της συχνότητας εμφάνισης ανεπιθύμητων συμπεριφορών 110

Εφαρμοσμένη ανάλυση συμπεριφοράς 115

Στρατηγικές εφαρμοσμένης ανάλυσης συμπεριφοράς που χρησιμοποιούνται συχνότερα 116

Χρησιμοποιώντας την εφαρμοσμένη ανάλυση συμπεριφοράς σε μεγάλες ομάδες 119

Προσθέτοντας ένα γνωστικό στοιχείο στην εφαρμοσμένη ανάλυση συμπεριφοράς 122

Επιπτώσεις του συμπεριφορισμού στη διδασκαλία και την αξιολόγηση της τάξης 123

Η σημασία των ενεργητικών αντιδράσεων 123

Εντοπίζοντας τους διδακτικούς στόχους και σκοπούς 124

Προγραμματισμένη διδασκαλία και διδασκαλία με τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών 127

Μάθηση κατάκτησης της γνώσης 129

Πρακτικές σχολικής αξιολόγησης 132

Πότε οι συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις είναι περισσότερο χρήσιμες 134

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 135

ΜΕΡΟΣ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Κοινωνικογνωστική Θεωρία 139

Γενικές αρχές της κοινωνικογνωστικής θεωρίας 141

Περιβαλλοντικοί παράγοντες της κοινωνικογνωστικής θεωρίας: Επανεξετάζοντας την ενίσχυση και την τιμωρία 142

Οι γνωστικοί παράγοντες της κοινωνικογνωστικής θεωρίας 144

Αμοιβαία αιτιότητα 146

Μίμηση προτύπου 147

Πώς η μίμηση προτύπου επηρεάζει τη συμπεριφορά 148

Τα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών προτύπων 149

Συμπεριφορές που μαθαίνονται μέσω της μίμησης προτύπου 150

Απαραίτητες συνθήκες για μια αποτελεσματική μίμηση προτύπου 152

Αυτοαποτελεσματικότητα 155

Πώς η αυτοαποτελεσματικότητα επηρεάζει τη συμπεριφορά και τη νόηση 156

Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της αυτοαποτελεσματικότητας 157

Αυτο-ρύθμιση 159

Στοιχεία της αυτορρύθμισης 160

Ενθαρρύνοντας την αυτορρυθμιζόμενη συμπεριφορά 161

Η γνωστική πλευρά της αυτορρύθμισης 165

Οι προεκτάσεις της κοινωνικογνωστικής θεωρίας στην εκπαίδευση 165

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 169

ΜΕΡΟΣ 4

ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Γνωστικισμός 173

Βασικές υποθέσεις των γνωστικών προσεγγίσεων 175

Ο σκόπιμος συμπεριφορισμός του Edward Tolman 176

Ψυχολογία της μορφής (Gestalt) 179

Έρευνα της λεκτικής μάθησης 183

Σύγχρονες γνωστικές προσεγγίσεις 188

*Θεωρία της επεξεργασίας πληροφοριών 188**Εποικοδομισμός 189**Θεωρίες πλαισίου 189**Ενσωματώνοντας γνωστικά
προσανατολισμένες προσεγγίσεις 190*Γενικές εκπαιδευτικές επιπτώσεις
των γνωστικών προσεγγίσεων 191

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 192

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η Μνήμη και οι Συνιστώσες της 193

Η θεωρία της διπλής μνήμης 195

*Αισθητήριος καταγραφέας 196**Μεταφέροντας πληροφορίες
στην εργαζόμενη μνήμη: Ο ρόλος της προσοχής 198**Εργαζόμενη μνήμη 202**Μεταφέροντας πληροφορίες
στη μακρόχρονη μνήμη: Συνδέοντας τις νέες
πληροφορίες με την προϋπάρχουσα γνώση 208**Μακρόχρονη μνήμη 209*

Ενστάσεις στη θεωρία της διπλής μνήμης 210

*Είναι, πράγματι, η εργαζόμενη μνήμη
και η μακρόχρονη μνήμη
τόσο διαφορετικές μεταξύ τους; 211**Είναι η ενσυνείδητη σκέψη απαραίτητη
για την αποθήκευση πληροφοριών
στη μακρόχρονη μνήμη; 212*

Εναλλακτικές προσεγγίσεις στην ανθρώπινη μνήμη 213

*Επίπεδα επεξεργασίας 213**Ενεργοποίηση 216*Να μην ξεχνάμε ότι ο χάρτης
δεν είναι η ίδια η περιοχή 216Γενικεύσεις γύρω από τη μνήμη
και οι επιπτώσεις τους στην εκπαίδευση 217

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 220

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8Διεργασίες Ανάλυσης
και Αποθήκευσης της Μακρόχρονης Μνήμης 222

Η αποθήκευση ως επικοινωνιακή διεργασία 224

Πρακτικά παραδείγματα νοοκατασκευής 224

Διεργασίες αποθήκευσης στη μακρόχρονη μνήμη 227

*Δοκιμή/Πρόβα 229**Νοηματική μάθηση 229**Εσωτερική οργάνωση 230**Επεξεργασία 231**Οπτική νοερή απεικόνιση 232**Τρόποι κατάκτησης της διαδικαστικής γνώσης 234*

Παράγοντες που επηρεάζουν

την αποθήκευση στη μακρόχρονη μνήμη 235

*Εργαζόμενη μνήμη 235**Προϋπάρχουσες γνώσεις 236**Προϋπάρχουσες παρανοήσεις 238**Προσδοκίες 239**Λεκτικοποίηση 240**Αναπαράσταση 241**Επανάληψη και ανασκόπηση 241*

Διεργασίες ανάσυρσης από τη μακρόχρονη μνήμη 243

*Η σημασία του πλαισίου για την ανάσυρση 246**Νοοκατασκευαστικές διεργασίες
κατά την ανάσυρση 247**Η δύναμη της υποβολής:
Η επίδραση πληροφοριών
που παρουσιάζονται σε μεταγενέστερο στάδιο 248**Η νοοκατασκευή εντελώς
καινούργιων «αναμνήσεων»
κατά τη διαδικασία της ανάσυρσης 249**Ενθύμηση προγενέστερων αναμνήσεων 249*

Λήθη 250

*Εξασθένηση της μνήμης 250**Παρεμβολή και παρεμπόδιση 251**Απόθεση 251**Αποτυχία ανάσυρσης 252**Σφάλματα στο φαινόμενο της νοοκατασκευής 253**Ανεπαρκής αυτοπαρακολούθηση
κατά την ανάσυρση 253**Αποτυχία αποθήκευσης ή παγίωσης 253*

Προωθώντας αποτελεσματικές διεργασίες

αποθήκευσης και ανάσυρσης

από τη μακρόχρονη μνήμη 254

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 264

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Γνώση 266

Τα διάφορα είδη γνώσης 267

Δηλωτική και διαδικαστική γνώση 267

Εκδηλη και άδηλη γνώση 268

Πώς κωδικοποιείται η γνώση

στη μακρόχρονη μνήμη 269

Κωδικοποίηση με τη μορφή φυσικών χαρακτηριστικών 270

Κωδικοποίηση με τη μορφή πράξεων 270

Κωδικοποίηση με τη μορφή συμβόλων 271

Κωδικοποίηση με τη μορφή νοημάτων 272

Οι διαφορετικές μορφές κωδικοποίησης δεν αποκλείουν η μία την άλλη 273

Η οργάνωση της μακρόχρονης μνήμης 273

Η μακρόχρονη μνήμη ως ιεραρχία 274

Η μακρόχρονη μνήμη ως δίκτυο 276

Παράλληλα καταναμημένη επεξεργασία 278

Έννοιες 280

Θεωρίες της μάθησης των εννοιών 281

Παράγοντες που διευκολύνουν την εκμάθηση εννοιών 285

Σχήματα και σενάρια 288

Προσωπικές θεωρίες 290

Προσωπικές θεωρίες και πραγματικότητα 292

Προάγοντας την ανάπτυξη θεωριών 293

Κοσμοθεωρίες 295

Η πρόκληση της εννοιολογικής αλλαγής 297

Προωθώντας την εννοιολογική αλλαγή 299

Η ανάπτυξη της ειδημοσύνης 304

Γενικεύσεις γύρω από τη φύση της γνώσης 306

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 309

ΜΕΡΟΣ 5

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Θεωρήσεις της Γνωστικής Ανάπτυξης 313

Η θεωρία του Piaget για τη γνωστική ανάπτυξη 314

Βασικές ιδέες της θεωρίας του Piaget 315

Τα στάδια της γνωστικής ανάπτυξης κατά Piaget 318

Σύγχρονες θεωρήσεις της θεωρίας του Piaget 324

Οι δυνατότητες

των διαφόρων ηλικιακών ομάδων 325

Η επίδραση της εμπειρίας και της προϋπάρχουσας γνώσης 326

Η επίδραση του πολιτισμού 327

Απόψεις για τα στάδια του Piaget 327

Νεοπιαζετιανές θεωρίες της γνωστικής ανάπτυξης 328

Η θεωρία του Case 329

Επιπτώσεις των πιαζετιανών και νεοπιαζετιανών θεωριών 333

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 338

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Η Κοινωνικοπολιτισμική Θεωρία και Άλλες Θεωρήσεις Πλαισίου 339

Η θεωρία του Vygotsky για τη γνωστική ανάπτυξη 340

Ιδέες-κλειδιά της θεωρίας του Vygotsky 341

Συγκρίνοντας τις θεωρίες του Piaget και του Vygotsky 345

Σύγχρονες αντιλήψεις γύρω από τη θεωρία του Vygotsky 347

Κοινωνική κατασκευή νοήματος 348

Φθίνουσα υποστήριξη της μάθησης 349

Συμμετοχή σε δραστηριότητες ενηλίκων 350

Μαθητείες 351

Κατάκτηση δεξιοτήτων διδασκαλίας 353

Δυναμική αξιολόγηση 353

Προσθέτοντας το κοινωνικοπολιτισμικό στοιχείο στη θεωρία της επεξεργασίας πληροφοριών 354

Διποκειμενικότητα 354

Κοινωνική κατασκευή των αναμνήσεων 355

Συνεργατική χρήση των γνωστικών στρατηγικών 356

Επεκτείνοντας τις θεωρήσεις πλαισίου 357

Ενσωμάτωση 357

Πλαισιοθετημένη και καταναμημένη μάθηση και νόηση 358

Οικοσυστημική θεωρία 359

Η ευρύτερη σημασία της κοινωνικοπολιτισμικής θεωρίας καθώς και των υπόλοιπων θεωριών πλαισίου 361

Στρατηγικές διδασκαλίας που προϋποθέτουν την αλληλεπίδραση μεταξύ συνομηλίκων 364

Συζητήσεις στην τάξη 366

Αμοιβαία διδασκαλία 368

Ομαδοσυνεργατική μάθηση 370
 Διδασκαλία μεταξύ ομότιμων 374
 Κοινότητες μαθητών 376
 Συνεταιριστική μάθηση
 βασισμένη στην τεχνολογία 378

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 381

ΜΕΡΟΣ 6

ΣΥΝΘΕΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΝΟΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Αποτελεσματική Μάθηση και Μελέτη 385
 Μεταγνωστική γνώση και δεξιότητες 387
 Αυτορρυθμιζόμενη μάθηση 390
Οι ρίζες της αυτορρυθμιζόμενης μάθησης 391
 Στρατηγικές αποτελεσματικής μάθησης και μελέτης 392
*Νοηματική μάθηση,
 οργάνωση και αναλυτική επεξεργασία* 392
Λήψη σημειώσεων 394
*Προσδιορισμός
 των σημαντικότερων πληροφοριών* 395
Συνόψιση 396
Παρακολούθηση του βαθμού κατανόησης 396
Μνημονικές τεχνικές 398
 Ανάπτυξη μεταγνωστικής γνώσης και δεξιοτήτων 404
 Επιστημικές πεποιθήσεις 406
*Αναπτυξιακές και πολιτισμικές διαφορές
 των επιστημικών πεποιθήσεων* 408
Συνέπειες των επιστημικών πεποιθήσεων 409

Ο ενσυνείδητος μαθητής 412

Γιατί οι μαθητές δεν χρησιμοποιούν
 πάντα αποτελεσματικές στρατηγικές 412

Προάγοντας αποτελεσματικές
 στρατηγικές μάθησης και μελέτης 415

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 422

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Μεταβίβαση,
 Λύση Προβλημάτων και Κριτική Σκέψη 424

Μεταβίβαση 425

Είδη μεταβίβασης 426
Θεωρίες μεταβίβασης 428
Παράγοντες που επηρεάζουν τη μεταβίβαση 432

Λύση προβλημάτων 435

Θεωρίες λύσης προβλημάτων 436
*Γνωστικοί παράγοντες που επηρεάζουν
 την αποτελεσματική λύση προβλημάτων* 438
Στρατηγικές λύσης προβλημάτων 444
*Λύση προβλημάτων μέσω κατανόησης
 και μηχανική λύση προβλημάτων* 448

Ενίσχυση της μεταβίβασης
 και της λύσης προβλημάτων στο διδακτικό πλαίσιο 448

Κριτική σκέψη 457

*Αναπτυξιακές, ατομικές
 και πολιτισμικές διαφορές στην κριτική σκέψη* 459
Καλλιεργώντας την κριτική σκέψη στην τάξη 460

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 461

ΜΕΡΟΣ 7

ΚΙΝΗΤΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Τα Κίνητρα, το Θυμικό και οι Επιδράσεις τους 465

Γενικές επιπτώσεις των κινήτρων 467

*Τα εξωγενή σε αντιδιαστολή
 με τα ενδογενή κίνητρα* 467

Βασικές ανθρώπινες ανάγκες 469

Μείωση της ορμής 469

Διέγερση 471

Η ιεραρχία αναγκών του Maslow 472

Ικανότητα και αυτοαξία 474

Αυτονομία 477

*Ανάγκη της σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων
 και της κοινωνικής ένταξης* 481

Ατομικές διαφορές στα κίνητρα 482

Ανάγκη για επιβεβαίωση 482

Ανάγκη για επίτευξη 483

Αίσθηση ταυτότητας 484

Κλίσεις 484

Το θυμικό και οι επιδράσεις του 486

Η σχέση θυμικού - κινήτρων 486

Η σχέση θυμικού - νόησης και θυμικού - μάθησης 487

Άγχος 489

Επιδράσεις του άγχους 490

Δημιουργώντας ένα παραωθητικό
 και ευνοϊκό για το θυμικό σχολικό περιβάλλον 494

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 500

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

Γνωστικοί Παράγοντες των Κινήτρων 502

Ενδιαφέροντα 503

Επιδράσεις του ενδιαφέροντος 504

Παράγοντες που ενισχύουν το ενδιαφέρον 504

Προσδοκίες και αξίες 506

Επιδράσεις των προσδοκιών και των αξιών 506

Παράγοντες που επηρεάζουν

τις προσδοκίες και τις αξίες 506

Στόχοι 508

Στόχοι επίτευξης 509

*Στόχοι αποφυγής της εργασίας
και στόχοι ελάχιστης προσπάθειας* 514

Κοινωνικοί στόχοι 515

Στόχοι σταδιοδρομίας 516

Συντονισμός πολλαπλών στόχων 516

Αιτιακές αποδόσεις 517

Επιδράσεις των αιτιακών αποδόσεων 520

*Παράγοντες που επηρεάζουν
τη φύση των αιτιακών αποδόσεων* 522

*Επεξηγηματικό ύφος:
Συγκρίνοντας τον προσανατολισμό μάθησης
με τη μαθημένη αβοηθησία* 526

Κίνητρα, θυμικό και αυτορρύθμιση 529

*Πώς τα κίνητρα και το θυμικό
συνδέονται με την αυτορρύθμιση* 529

Εσωτερικευμένα κίνητρα 531

Ενθαρρύνοντας την παρωθητική νόηση 533

*Η μνημονική τεχνική TARGETS
για τις στρατηγικές κινήτρων* 541

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 544

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 547

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ 617

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΡΩΝ 647